

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

Науково-навчальний інститут бізнесу, економіки та менеджменту
(повна назва інституту/факультету)

Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування
(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Олександра КАРІНЦЕВА

(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 051 Економіка,
(код та назва)

освітньо-професійної програми Економіка і бізнес
(освітньо-професійної / освітньо-наукової) (назва програми)

на тему: «Оцінка ймовірності погіршення фінансово-господарського стану та можливості банкрутства підприємства в умовах економічної нестабільності»

Здобувача(ки) групи ЕН-02/1e Бандури Вікторії Ігорівни
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Вікторія БАНДУРА
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник доцент Ірина БУРЛАКОВА
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувачка кафедри економіки,
підприємництва
та бізнес-адміністрування
_____ Олександра КАРІНЦЕВА
«___» _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи
для здобуття освітнього ступеня «бакалавр»**

Студента(ки) групи ЕН-02/2е, 4 курсу

ННІ БіЕМ
(найменування інституту)

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітня програма: 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»

Бандури Вікторії Ігорівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи: «Оцінка ймовірності погіршення фінансово-господарського стану та можливості банкрутства підприємства в умовах економічної нестабільності»

Затверджена наказом по СумДУ № _____ від «___» _____ 20__ р.

Термін подання здобувачем вищої освіти завершеної кваліфікаційної роботи: до «___» _____ 20__ р.

Вихідні дані до роботи: підручники, посібники, електронні ресурси, статті наукових журналів, Фінансова звітність підприємства: форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма №1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан).

Зміст основної частини кваліфікаційної роботи (перелік питань, що підлягають розробленню): теоретичні основи оцінки фінансово-господарського стану

підприємства в умовах економічної нестабільності, методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства, виявлення ознак фінансової кризи та оцінка ймовірності банкрутства підприємства ПАТ «Суміхімпром».

Перелік ілюстрацій (мають бути представлені під час захисту):
загальна динаміка основних показників ПАТ «Суміхімпром», діаграма динаміки абсолютного відхилення основних показників звітності, діаграма динаміки абсолютного відхилення основних показників звітності, діаграма динаміки темпу прирості основних показників звітності ПАТ «Суміхімпром», 2023 р. відносно 2021 р., стадії банкрутства, причини банкрутства, основні методи оцінки фінансового стану, елементи, якими визначається фінансовий стан підприємств.

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 20__ р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____
(вч. звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Завдання прийняв(ла) до виконання: « __ » _____ 20__ р. _____
підпис студента(ки)

АНОТАЦІЯ

Обсяг основного тексту дипломної роботи становить 45 сторінок. Робота містить 7 рисунків, 11 таблиць, та 34 використаних джерела.

Актуальність теми зумовлена необхідністю ефективного та якісного управління фінансовим станом підприємств в сучасних умовах економічно нестабільного середовища та кризи.

Мета роботи полягає у дослідженні методів оцінки фінансово-господарського стану підприємства, визначенні ймовірності його банкрутства.

Основні завдання дослідження включають: аналіз теоретичних основ оцінки фінансового стану підприємства, вивчення методів оцінки ймовірності банкрутства, проведення аналізу фінансового стану ПАТ «Сумихімпром» та застосування моделей оцінки ймовірності банкрутства.

Методи дослідження, використані у роботі, включають: горизонтальний, вертикальний, трендовий аналіз фінансових показників, методи коефіцієнтного аналізу, а також застосування економіко-математичних моделей для оцінки ймовірності банкрутства.

У розділі 1 досліджено поняття економічної нестабільності, класифіковано її види, розглянуто сутність та значення оцінки фінансового стану підприємства, проаналізовано методи та підходи до оцінки фінансово-господарського стану підприємства.

У розділі 2 досліджено економічну сутність банкрутства, його фактори та причини, розглянуто основні моделі оцінки ймовірності банкрутства, такі як модель Альтмана, модель Ліса, модель Таффлера та модель Спрінгейта, модель О.О. Терещенка, модель А.В. Матвійчука, проведено їх порівняння.

У розділі 3 проведено описову характеристику діяльності ПАТ «Сумхімпром», виконано фінансовий аналіз показників підприємства, застосовано моделі оцінки ймовірності банкрутства.

На основі проведеного аналізу виявлено ознаки банкрутства, спрогнозовано процеси реструктуризації та санації підприємства ПАТ «Сумхімпром», надано рекомендації щодо пошуку додаткових джерел фінансування, застосування антикризового управління.

Ключові слова: банкрутство, економічна нестабільність, фінансовий стан, ймовірність банкрутства, підприємство, фінансові коефіцієнти, фінансовий аналіз.

SUMMARY

The volume of the main text is 45 pages. The work contains 7 figures, 11 tables, and 34 references.

The relevance of the topic is due to the need for effective and efficient management of the financial condition of enterprises in the current conditions of an economically unstable environment and crisis.

The purpose of the work is to study methods for assessing the financial and economic condition of an enterprise, to determine the likelihood of its bankruptcy.

The main objectives of the study include analysis of the theoretical foundations of assessing the financial condition of an enterprise, study of methods for assessing the probability of bankruptcy, analysis of the financial condition of Public Joint Stock Company «Sumykhimprom» and application of models for assessing the probability of bankruptcy.

The research methods used in this paper include horizontal, vertical, trend analysis of financial indicators, methods of coefficient analysis, as well as the use of economic and mathematical models to assess the probability of bankruptcy.

Section 1 examines the concept of economic instability, classifies its types, considers the essence and importance of assessing the financial condition of an enterprise, and analyzes methods and approaches to assessing the financial and economic condition of an enterprise. It has been determined that there are four phases of the economic cycle that alternate and replace each other: 1) crisis (recession); 2) depression (stagnation); 3) expansion; 4) recovery (growth), and the precondition of the duration of the period during which a phase of the economic cycle takes place is the economic conditions in which the country is located. It has been found that economic instability is the cause and source of numerous challenges faced by an enterprise: increased costs, reduced income, difficulties in obtaining a credit, changes

in the exchange rate, and a decrease in investment activity. It is concluded that in such difficult conditions, enterprises are forced to adapt to the environment in which they are located. Understanding the significance of economic instability and its impact on the functioning of the enterprise is the basis for survival and development in a constantly changing environment. Businesses need to create adaptation strategies, apply anti-crisis strategies, improve efficiency, and take measures to maintain financial stability.

The paper analyzes external and internal factors of economic volatility, so external factors may include certain objective and subjective circumstances that cause the recurrence of economic phenomena, and which are not within the economic system and internal factors are characteristic of the economic system itself and have an impact on economic activity. The main internal factors are the state's economic policy on social production, as well as demand and consumption, fiscal and monetary policy, investments in production, its expansion, renewal and modernization, job creation, physical service life of movable (machinery, equipment) and fixed capital, reduction or growth of consumption, which has an impact on both employment and production volumes.

A study shows that the financial condition of an enterprise is a complex concept, it is formed during interaction of all components of financial relations of an enterprise. It is determined by production and economic factors and can be reflected by a system of indicators that show the availability, use and allocation of financial resources.

Various methods of assessing the financial and economic condition of an enterprise, including express analysis and complex analysis, were also considered. Each of the methods has its advantages and disadvantages, which determine their suitability for specific purposes and conditions of use, and therefore the choice of the method for assessing the financial and economic condition of an enterprise depends on the specific needs, resources and objectives of the analysis, while the quality of

the financial analysis and decisions made on the basis of this analysis will depend on the correct choice of the method for assessing the financial condition of an enterprise.

Section 2 examines the economic essence of bankruptcy, its factors and causes, considers the main models for assessing the probability of bankruptcy, such as the Altman model, the Lis model, the Taffler model and the Springate model, the Tereshchenko model, and the Matviychuk model, and compares them. It was found that the concepts of «bankruptcy» and «insolvency» are quite similar, but it was investigated that they are not synonymous, because bankruptcy has a more specific meaning, since the repayment of debt in this case is possible exclusively with the application of the liquidation procedure, unlike insolvency. The factors of the emergence of backnrutism were investigated: external and internal.

It is found that external factors depend on the external economic environment and its stability. International external causes form macroeconomic indicators, customs policy, the movement of world capital, the mutual dependence of economies of several different countries and, during crises, the possibility of a domino effect and bankruptcies of interconnected enterprises, international competition.

Internal reasons in turn are caused by insufficient quality of organization of production processes, financial management. The discrepancy between the place of the enterprise and its market environment, the wrong strategy of the enterprise, the shortage of working capital, the low qualification of management personnel, ineffective marketing, the too large share of capital raised - all this refers to the internal causes of bankruptcy.

It is clarified that the bankruptcy of the enterprise arises from critical and irreversible factors, such as a deep economic crisis, sharp changes in legislation or critical internal problems, in particular, a constant shortage of working capital and loss of competitiveness, or stable, protracted problems with finances and management of the enterprise, when no measures are taken to solve them.

Bankruptcy does not come suddenly. The enterprise can take measures to improve the situation, but if this is not done, the consequences can be catastrophic. There are three stages of bankruptcy: hidden, financial crisis and obvious bankruptcy.

Section 3 provides a descriptive characterization of the activities of PJSC «Sumykhimprom», performs a financial analysis of the company's indicators, and applies models for assessing the probability of bankruptcy.

The main foreign models for assessing the possibility of bankruptcy of the enterprise, their advantages and disadvantages are considered. On the basis of the conducted comparison of methods and on the basis of their shortcomings and advantages, the methods that were used for the studied enterprise are allocated: the model of Tereshchenko O.O., the model of Matviychuk A.V. – since these methods are adapted for the economic environment of Ukraine, as well as for their comparison; five-factor Altman model, Springate model, Lis model – since these methods are suitable for enterprise analysis, as well as for comparing the results with the results of the methods of Ukrainian scientists.

Based on the financial analysis of the main indicators of PJSC Sumykhimprom, the following conclusions were made: non-current assets fluctuate significantly, which may indicate losses in material resources, equity suffered significant losses, which negatively affects the financial stability of the enterprise, revenue from sales decreased significantly, which indicates a decrease in sales volumes or problems in the market, cost decreased in accordance with revenue, but not enough to cover losses, net financial result (profit) shows significant losses, which indicates the inefficiency of financial management, accounts receivable decreased, which can be a positive signal to reduce the risks of non-payment of payments, payables increased significantly, which indicates an increase in the company's debt obligations. All data indicate significant financial difficulties of the enterprise, which require careful analysis and corrective measures to stabilize its financial condition.

Based on the analysis, signs of bankruptcy have been identified, the processes of restructuring and reorganization of Public Joint Stock Company «Sumykhimprom» have been predicted, recommendations on finding additional sources of financing and applying crisis management have been provided.

The most accurate model that characterizes the processes taking place at PJSC «Sumykhimprom» was chosen – Model O.O. Tereshchenko, since she indicated that in 2021 the enterprise was not yet semi-bankrupt, subject to the use of high-quality anti-crisis management, it was likely to improve its financial condition, and in 2022-2023. according to the results of calculations – it is already semi-bankrupt, and the enterprise is bankrupt under such a financial condition. The model of G. Springate was chosen for the second place, since the model also found that in 2021 the probability of bankruptcy was close to the average.

Keywords: bankruptcy, economic instability, financial condition, probability of bankruptcy, enterprise, financial ratios, financial analysis.

ЗМІСТ

ВСТУП	12
Розділ 1. Теоретичні основи оцінки фінансово-господарського стану підприємства в умовах економічної нестабільності.....	14
1.1 Поняття та класифікація економічної нестабільності	14
1.2 Сутність та значення оцінки фінансово стану підприємства	19
1.3. Методи та підходи до оцінки фінансово-господарського стану підприємства	23
Розділ 2. Методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства	30
2.1. Економічна сутність банкрутства, фактори та причини	30
2.2. Моделі оцінки ймовірності банкрутства	34
Розділ 3. Виявлення ознак фінансової кризи та оцінка ймовірності банкрутства підприємства ПАТ «Сумихімпром»	42
3.1. Характеристика діяльності ПАТ «Сумихімпром».....	42
3.2. Аналіз фінансового стану підприємства ПАТ «Сумихімпром».....	44
3.3 Застосування моделей оцінки ймовірності банкрутства на прикладі ПАТ «Сумихімпром»	52
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

В умовах сучасної економічної нестабільності правильність управління фінансовим станом підприємств набуває особливої важливості. Підприємства, які здатні своєчасно і адекватно реагувати на економічні виклики, можуть зберегти свою стабільність і конкурентоспроможність [40, 58]. Тому оцінка фінансового стану підприємства та ймовірності його банкрутства є ключовим аспектом для забезпечення успішної діяльності в довгостроковій перспективі, та завчасного попередження кризових явищ на підприємстві [41, 42, 44, 45, 46, 53, 57, 63, 64, 65, 73].

Цифровізація відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи підприємствам інструменти та технології для ефективного управління фінансами, прийняття обґрунтованих рішень та зниження ризиків [39, 48, 50, 51, 56, 60, 61, 67, 68, 71].

Забезпеченню довгострокової стійкості підприємства також сприятиме інтеграція принципів сталого розвитку. Їх впровадження допоможе підприємству не лише вижити в умовах економічної нестабільності, але й забезпечити довгострокову стійкість та процвітання [35, 36, 59, 60, 66, 69, 70, 74, 76].

Предметом дослідження є методи оцінки фінансово-господарського стану підприємства та моделі ймовірності його банкрутства. Об'єктом дослідження виступає ПАТ «Суміхімпром» як представник хімічної галузі України.

Мета роботи полягає в дослідженні методів оцінки фінансово-господарського стану підприємства в умовах економічної нестабільності та визначенні ймовірності банкрутства на прикладі ПАТ «Суміхімпром». Відповідно до мети роботи поставлені такі завдання:

— дослідити поняття та класифікацію економічної нестабільності;

- розглянути сутність та значення оцінки фінансового стану підприємства;
- проаналізувати методи та підходи до оцінки фінансово-господарського стану підприємства;
- вивчити економічну сутність банкрутства, його фактори та причини;
- дослідити моделі оцінки ймовірності банкрутства;
- провести аналіз фінансового стану ПАТ «Сумихімпром» та застосувати моделі оцінки ймовірності банкрутства;
- зробити висновки щодо фінансового стану ПАТ «Сумихімпром».

У роботі використано комплекс наукових методів, зокрема: горизонтальний та вертикальний аналіз фінансових показників, що дозволяє дослідити динаміку змін та структуру фінансових показників підприємства; трендовий аналіз, який дає змогу виявити тенденції розвитку фінансових показників; коефіцієнтний аналіз, що дозволяє оцінити ліквідність, платоспроможність, рентабельність та інші фінансові аспекти діяльності підприємства; економіко-математичні моделі для оцінки ймовірності банкрутства (моделі Альтмана, Ліса, Таффлера та Спрінгейта, О.О. Терещука, А.В. Матвійчука).

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, які послідовно висвітлюють теоретичні основи оцінки фінансово стану підприємства, методи оцінки ймовірності банкрутства та практичне застосування цих методів на прикладі ПАТ «Сумихімпром». Загальний обсяг роботи становить 45 сторінок, включаючи 7 рисунків, 11 таблиць, 34 використаних джерел.

Практичне значення отриманих результатів полягає в виявленні ознак банкрутства на ПАТ «Сумихімпром», надання рекомендацій для покращення стану підприємства, на основі проведених досліджень.

Розділ 1. Теоретичні основи оцінки фінансово-господарського стану підприємства в умовах економічної нестабільності

1.1 Поняття та класифікація економічної нестабільності

Систему, структуру якої складають взаємопов'язані галузі і сфери діяльності людей, обмежені територіальним розміщенням та державними кордонами, можна вважати національною економікою [1, 38, 72]. Ця система містить у собі виробництво, розподіл, обмін а також споживання товарів і послуг, різні аспекти занять людей, що спрямовані на задоволення їх потреб, різні моделі управління ресурсами як і форми господарювання та власності. Всі ці складові повинні взаємодіяти для забезпечення добробуту суспільства.

Однак, однією із важливих особливостей економіки є нестабільність. Нестабільність – це такий стан системи, якому характерно коливання з причини порушення взаємозв'язків, які вже існують у ній. Нестабільність є іманентною, тобто такою, що є внутрішньо притаманною явищу або об'єкту, властивістю розвитку, в даному випадку економічного [2].

Економічна нестабільність, яку часто ототожнюють з «макроекономічною нестабільністю», яка за визначенням є неможливістю економічної системи в повну міру пристосуватись до нових умов і змін всередині неї, а також до нових умов у зовнішньому середовищі, проявляється у чергуванні періодів: спаду і піднесення [7]. Тобто, розвиток економіки відбувається хвилеподібним чином, а не зростає прямолінійно, причому такі коливання не несуть безсистемний характер, а мають певний економічний цикл.

Економічний цикл – чергування піднесення і спаду економічної активності за певний проміжок часу, коли в цілому прослідковується тенденція до зростання. Іншими словами, економічний цикл – це повторюваний рух виробництва від кризового явища до наступного [3,4].

Стандартно виділяють чотири фази економічного циклу, що чергуються, змінюючи одна одну: 1) криза (спад); 2) депресія (стагнація); 3) поживлення (експансія); 4) піднесення (зростання) (табл. 1.1). Передумовою тривалості часового відрізка, протягом якого протікає фаза економічного циклу, є економічні умови, в яких знаходиться країна [5].

Таблиця 1.1 – Фази економічних циклів

Фаза	Характеристика
Криза (спад)	Зменшення виробництва і скорочення зайнятості. В той же час ціни можуть не знижуватись, вони знижуються, якщо мова йде про довготривалий та глибокий спад – депресію. Банкрутство підприємств, їх ліквідація, дефіцит готівки, майже повне припинення інвестування в економіку, норма позичкового проценту різко зростає.
Депресія (стагнація)	Рівень зайнятості і виробництва сягають найнижчого можливого рівня. Застій виробництва, стабілізується на найнижчому рівні. Відбувається після кризи, найчастіше – найдовша фаза. Зниження цін – збільшення попиту на предмети споживання як наслідок.
Поживлення (експансія)	Поступово збільшуються і виробництво, і зайнятість. Можливість підвищення цін настає виключно з моменту початку роботи виробництва на повну потужність а також буде досягнута повна зайнятість. Безробіття починає зменшуватись, а заробітна плата – підвищуватись.
Піднесення (зростання)	Робота виробництва на повну потужність, зайнятість повна, характерно підвищення цін. Найвищий темп зростання виробництва. Досягається норма позичкового проценту, обсяги кредитів зростають.

Джерело: [3], [5]

Така циклічність зумовлена рядом причин. Економісти виділяють фактори: внутрішні і зовнішні, які спричиняють такі коливання в економіці, ці фактори впливають на термін, протягом якого відбувається певна фаза, на специфіку фази та характер циклу.

Зовнішні фактори можуть включати певні об'єктивні і суб'єктивні обставини, які викликають періодичність повторення економічних явищ, і які знаходяться не у межах економічної системи:

- Нестабільне суспільно-політичне середовище, загострення у ньому та потрясіння: війна, революція, повстання.
- Прориви в науці, потужні винаходи в технологіях, інновації, які мають радикальний вплив на суспільне виробництво в цілому, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки: наприклад стати причиною технологічного безробіття.
- Відкриття на території джерела цінних ресурсів: родовищ нафти, урану, золота.
- Коливання чисельності населення, міграція, пов'язана з освоєнням нових територій.
- Природні катастрофи, такі як землетруси, повені, посухи, які можуть вплинути на економічну діяльність регіону.
- Глобальні економічні тенденції, такі як світові рецесії або економічні буми, які можуть впливати на національні економіки [6].

Якщо розглядати внутрішні фактори, то вони характерні безпосередньо економічній системі, і мають вплив на економічну активність: на спади і підйоми, викликаючи їх через певні часові проміжки. Основними з внутрішніх факторів є:

- Політика (економічна) держави щодо суспільного виробництва, а також попиту і споживання, фіскальна, монетарна політика.

- Інвестиції у виробництво, у його розширення, оновлення та осучаснення, створення робочих місць.
- Фізичний строк служби рухомого (машин, обладнання) і нерухомого основного капіталу.
- Скорочення або ж зростання споживання, яке має вплив як на зайнятість, так і на обсяги самого виробництва. [6].

Економічна нестабільність характеризується різкими та непередбачуваними змінами в ключових економічних показниках, таких як валовий внутрішній продукт (ВВП), рівень інфляції, безробіття, валютний курс, процентні ставки, обсяги експорту та імпорту тощо. Економічно нестабільне середовище не дає можливості якісно прогнозувати майбутню ситуацію в межах певної країни або регіону, що для такої одиниці в економіці як підприємство означає обмеженість у довгостроковому плануванні. Отже, такі зміни в економіці мають вагомий вплив на загальне функціонування підприємств, установ, господарств, утворюючи середовище підвищеного ризику і невизначеності [7].

Окрім зазначеного вище невизначеного середовища, в якому може опинитися підприємство, воно стикається з труднощами у реалізації власних фінансових інтересів, наприклад, під загрозу потрапляє фінансова стабільність підприємства, його прибуток, а отже і його стійкий розвиток, також складною стає можливість підвищення рівня рентабельності, як і достатнього рівня інвестування, його ефективності [7].

Таким чином, економічна нестабільність є причиною і джерелом численних викликів, які постають перед підприємством: збільшення витрат, скорочення доходів, труднощі з отриманням кредиту, зміна курсу валюти, зниження інвестиційної діяльності [8].

Станом на 2024 рік політична, економічна, соціально-демографічна ситуація в Україні – важка, на нестабільність економічного середовища в країні

досить суттєво вплинула війна. Можна констатувати, що економіка країни знаходиться у наближеному до кризового стані. Основними чинниками, впливу на економіку на сьогодні є: безпекова ситуація, масштабна еміграція населення, зріст безробіття, падіння доходів [9, 49]. За даними дослідницького центру з питань економіки маємо такі основні дані про економічну ситуацію в країні (станом на квітень 2024 року):

- кількість нових вакансій мала тенденцію до збільшення протягом квітня, проте активність шукачів роботи зменшується та залишається на низькому рівні;
- рівень безробіття становив 16,8% (для порівняння у 2021 році, до різкого погіршення економічної ситуації, він становив 10,3%);
- серед частини опитаних людей 17,9% вимушені економити на їжі;
- курс долара зростав протягом квітня, досяг відмітки у 40 грн/дол.;
- імпорт товарів у березні 2024 року (5,7 млрд дол.) перевищив експорт (3,2 млрд дол.), а імпорт послуг (2 млрд) перевищував експорт послуг (1,4 млрд дол.). Погіршився баланс послуг та товарів [9, 10];

Отже, простежуються і надалі умови, за яких передбачити та спрогнозувати ситуацію в країні важко, економічне середовище більшою мірою залежить від зовнішніх факторів впливу на нього, існують високі ризики скорочення виробництва за певних умов, конфлікти з країнами-партнерами, які надають фінансову допомогу Україні, що як наслідок спричинить ще більше порушення фінансової стабільності, психологічний стан людей, труднощі з пошуком роботи, безробіття, блокування імпорту та експорту на території Західної України, що має негативний вплив на зовнішньоторговельний баланс [11].

Однак, в таких складних умовах підприємства вимушені адаптуватися до середовища, в якому вони знаходяться. Розуміння значення економічної нестабільності, її впливу на функціонування підприємства – є основою для

виживання та розвитку в умовах, що постійно змінюються [37, 40, 43, 47, 54, 55, 58, 75]. Підприємствам необхідно створювати адаптаційні стратегії, застосовувати антикризові стратегії, підвищення ефективності діяльності, застосовувати заходи для утримання фінансової стійкості. Окрім цього, необхідно завчасно аналізувати та оцінювати фінансовий стан підприємства, щоб вчасно запобігати ситуаціям, коли підприємство може опинитися в скрутному кризовому становищі.

1.2 Сутність та значення оцінки фінансово стану підприємства

У ринковій економіці обґрунтування та ефективність управлінських рішень на всіх рівнях в основному спирається на підсумки оцінки фінансового стану досліджуваного суб'єкту господарювання. Така оцінка містить в собі не поодинокі коефіцієнти, а сукупність показників, які комплексно характеризують різні сторони діяльності певного підприємства.

Регулярний моніторинг фінансового стану, інформування про його стан персоналу на підприємств, яке відповідає за його управління – умова попередження розвитку кризових явищ всередині підприємства. Важлива своєчасність у розробці, а також реалізації дій і заходів, сформованих у ході аналізу результатів оцінки фінансового стану, не тільки для запобігання розвитку кризових станів, а й для забезпечення розвитку підприємства, його фінансової стабільності, покращення ефективності діяльності, вміння правильно підібрати індивідуальну до вимог підприємства стратегію.

Фінансовий стан підприємства є комплексним поняттям, воно формується у ході взаємодії всіх складових фінансових відносин підприємства. Він визначається виробничо-господарськими факторами, його можна відобразити за допомогою системи показників, що показують наявність, використання та розміщення фінансових ресурсів [12].

Фінансовий стан підприємства безпосередньо залежить від результатів його виробничої, господарської, фінансової, комерційної діяльності, тому всі перелічені види діяльності у свою чергу і впливають на нього. Перш за все, на фінансове становище підприємства позитивно впливає безперебійне виробництво та реалізація високоякісної продукції. Як правило, чим вищі показники обсягів виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, тим вище рентабельність підприємства, що позитивно позначається на його фінансовому стані. Порушення у виробничих процесах, зниження якості продукції та складнощі в її реалізації слугують зменшенню надходжень коштів на рахунки підприємства, ставить під загрозу його платоспроможність. Такий ланцюг взаємопов'язаних процесів має і зворотній зв'язок, адже недостатня кількість коштів на підприємстві посприяє перебоєм у поставці ресурсів, сировини, матеріалів, що як наслідок унеможливить або ускладнить процес виробництва.

Окрім перелічених вище факторів, які мають вплив на фінансовий стан підприємства, існують і інші. Розгляньмо фактори, тобто умови які впливають на фінансовий стан підприємства, їх було розділено на зовнішні – залежать відповідно від зовнішнього середовища, в якому знаходиться підприємство, та внутрішнього – це середовище всередині самого підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства

Фактори	
Зовнішні	Внутрішні
Характеристика:	
Зовнішні фактори – це законодавчо-адміністративні, соціально-демографічні, політичні, фактори впливу, вони забезпечуються державним макроекономічним	Внутрішні фактори – це інноваційні, виробничі, фінансові, реалізаційні фактори, до них можна віднести: 1) розміри підприємства, рівень гнучкості системи управління;

<p>регулюванням ринкової економіки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) соціально-економічна та політична стабільність в країні; 2) рівень платоспроможного попиту; 3) рівень конкуренції, антимонопольна політика; 4) податкова політика, кредитно-фінансова політика, облікова, інвестиційна політика, кредитна політика, валютна політика; 5) зовнішньоекономічна політика держави, ефективність економічних зв'язків, зміна умов експорту та імпорту, антимонопольна політика, певні обставини з ринком постачальників; 6) інвестиційний клімат, привабливість країни для інвесторів; 7) особливості галузі, тип ринку, рівень страхових тарифів; 8) науково-технічний прогрес. 	<ol style="list-style-type: none"> 2) рівень відповідності продукції запитам споживачів за якістю та ціною; 3) стан матеріально-технологічної бази підприємства, новітність технологій, стан майна і фінансових ресурсів; 4) ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів; 5) ефективність господарських і фінансових операцій; 6) рівень менеджменту та забезпеченість висококваліфікованими кадрами, корпоративна культура, ділова репутація підприємства; 7) збалансованість внутрішніх можливостей із впливом зовнішніх загроз.
---	--

Джерело: [16]

Метою оцінки фінансового стану підприємства в системі нестабільного середовища і антикризового управління є розробка і реалізація заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства (тобто, вміння зберігати свої якості в середовищі, яке постійно динамічно розвивається, повертатися до

початкового стану при виникненні певних порушень функціонування [17]), розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу та прийняття відповідних рішень [13].

Завдання оцінки фінансового стану підприємства полягає у:

- аналізі забезпечення підприємства власними оборотними коштами, а також ефективності використання капіталу підприємства;
- аналізі фінансової стійкості, стану, платоспроможності підприємства;
- аналізі кількісної конкурентоспроможності підприємства, його рентабельності підприємства;
- дослідженні положення підприємства на фінансовому ринку;
- знаходженні резервів підвищення рентабельності [14].

Для оцінки фінансового стану підприємства необхідно розуміти, якими елементами фінансовий стан визначається, тобто, аналіз яких елементів має проводитись, основні елементи зображені на рисунку 1.1.

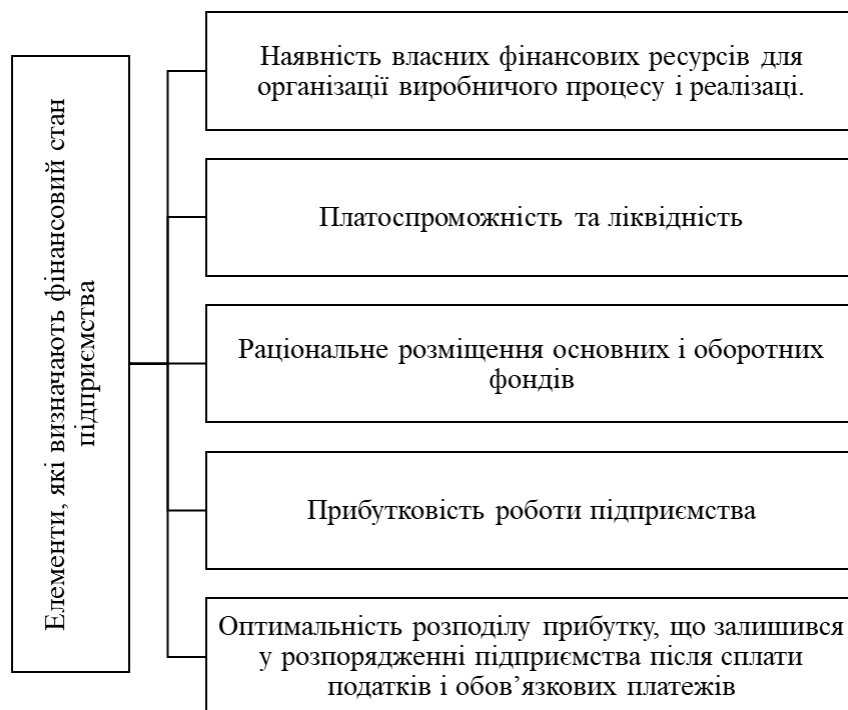

Рис. 1.1 – Елементи, якими визначається фінансовий стан підприємств

Складено на основі [14].

Зупинімося на двох елементах, таких як платоспроможність і ліквідність.

Платоспроможність – здатність у повній мірі виконувати свої платіжні зобов'язання, наявність для цього всіх необхідних коштів.

А ліквідність підприємства – це його здатність швидко перетворювати свої активи (майно) на гроші для можливості оплати своїх зобов'язань, вона співвідносить величину високоліквідних активів (готівка, ринкові цінні папери, які легко продати, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості [18]. Існують також менш ліквідні активи: запаси товарів, обладнання, будівлі, які важче і довше продавати.

Таким чином, фінансовий стан – основна, базова характеристика будь-якого підприємства. Його систематична оцінка та аналіз – необхідна умова для забезпечення власної фінансової стабільності підприємства, особливо в умовах розглянутого в попередньому розділі нестабільного економічного середовища, а також в актуальних умовах економіки, де підприємства стикаються з численними зовнішніми та внутрішніми факторами впливу, важливість фінансової оцінки стає ще більш очевидною та необхідною.

1.3. Методи та підходи до оцінки фінансово-господарського стану підприємства

В попередньому розділі було з'ясовано, що фінансовий стан підприємства треба систематично оцінювати. Для оцінки фінансового стану використовуються різні методи, прийоми і методики аналізу. Якість проведеного аналізу є провідним елементом у результативності підприємницької діяльності, оскільки вона впливає на ефективність управлінських рішень. Сама ж якість аналізу фінансового стану підприємства в

свою чергу залежить від методології, яку використовують, не менш важливою умовою є достовірність звітностей підприємства [13, 15].

Міністерством фінансів України було видано Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, за яким фінансовий аналіз складається з таких етапів:

- оцінка майнового стану підприємства та динаміка його зміни;
- аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- аналіз ліквідності;
- аналіз ділової активності;
- аналіз платоспроможності (фінансової стійкості);
- аналіз рентабельності [19].

Алгоритм розрахунку фінансових показників (коефіцієнтів), їх нормативні значення знаходяться у додатках до Положення.

Для оцінки майнового стану за Положенням розраховуються показники, які характеризують виробничий потенціал, а саме: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт вибуття основних засобів.

Аналіз фінансових результатів діяльності є дослідженням динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства.

Аналіз ліквідності підприємства відбувається за допомогою розрахунків: коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу.

Аналіз платоспроможності підприємства здійснюється за допомогою: коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників: коефіцієнта оборотності активів, коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, тривалості обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей, коефіцієнта оборотності матеріальних запасів, коефіцієнта оборотності основних засобів (фондовіддачі) та коефіцієнта оборотності власного капіталу.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється відбувається за допомогою розрахунку: коефіцієнта рентабельності активів, коефіцієнта рентабельності власного капіталу, коефіцієнта рентабельності діяльності та коефіцієнта рентабельності продукції [19].

Окрім вже сформованого Наказом алгоритму здійснення оцінки фінансового стану, існує сукупність інших підходів, прийомів та методів для оцінювання фінансового стану підприємства.

Розгляньмо деякі з прийомів для оцінки фінансового стану підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Характеристика прийомів оцінки фінансового стану підприємства

Прийом	Характеристика
Горизонтальний аналіз	Горизонтальний аналіз полягає у порівнянні кожної позиції звітності з попереднім періодом у абсолютних і відносних змінах величин різних статей балансу та показників фінансової звітності підприємства за звітний період.
Вертикальний аналіз	Передбачає визначення структури фінансових показників, тобто питомої ваги окремих статей у загальному балансі за звітний період, оцінюючи при

	цьому вплив різних чинників на фінальний результат.
Трендовий аналіз	Відбувається порівняння всіх позицій звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду (тенденції) динаміки показників. Екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період.
Коефіцієнтний аналіз	Вивчення динаміки і рівня відносних показників, розраховані як відношення показників звітності у абсолютному їх вимірі чи величин балансових статей до базових або нормативних даних.
Факторний аналіз	Виявлення і дослідження причин за яких відбувається зміна абсолютних і відносних фінансових показників, тобто дослідження впливу чинників на результативний показник.
Порівняльний аналіз	Аналіз зведених показників звітності за окремими показниками підприємства з його дочірніми підприємствами (якщо такі є), конкурентами або із середньогалузевими та середніми показниками. Використовується метод евклідових відстаней, який враховує абсолютні величини показників кожного підприємства і ступінь їх наближення до показників підприємства-еталона.

Джерело: [15], [20]

Перелічені вище прийоми, коефіцієнти, за допомогою яких оцінюються та чи інша складова результатів діяльності підприємства, можуть утворювати комплексні методи. Одні з основних методів оцінки фінансового стану підприємства: коефіцієнтний метод, експрес-аналіз, комплексний аналіз, інтегральний аналіз (рис. 2.1).

Рис. 2.1 – Основні методи оцінки фінансового стану

Складено на основі [15], [20]

Переваги і недоліки розглянутих методів, наведені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Переваги і недоліки методів оцінки фінансового стану

Метод:	
Коефіцієнтний	
Переваги	Недоліки
<p>1) можливість аналізувати різні підприємства;</p> <p>2) врахований вплив і внутрішнього, і зовнішнього середовища.</p>	<p>1) формування результатів процесу є достатньо складним;</p> <p>2) у більшості коефіцієнтів немає нормативних значень, які були використані в процесі аналізу;</p> <p>3) беручи до уваги, що значення для розрахунку постійно змінюються у часі, виникає ситуація, коли динаміки зміни величин коефіцієнтів не може бути інтерпретована належним чином.</p>
Експрес-аналізу	
<p>1) дозволяє швидко отримати загальне уявлення про фінансовий стан підприємства;</p> <p>2) може швидко виявити основні проблеми у фінансовому стані підприємства, що дозволяє негайно реагувати на критичні ситуації.</p>	<p>1) надає лише загальне уявлення про фінансовий стан підприємства і не дозволяє виявити глибинні проблеми або детально аналізувати причини змін у показниках;</p> <p>2) оскільки експрес-аналіз не враховує всіх аспектів фінансової діяльності, його результати можуть бути недостатньо точними для прийняття стратегічних рішень.</p>
Комплексний	

<p>1) дає змогу виявити і дослідити причини проблемних напрямів в діяльності підприємства;</p> <p>2) всі аспекти господарських процесів відображені;</p> <p>3) узагальнені висновки про результати діяльності підприємства за допомогою виявлення якісних і кількісних відмінностей на основі бази порівняння.</p>	<p>1) немає можливості оперативної оцінки;</p> <p>2) є досить трудомістким;</p> <p>3) відсутність нормативних значень більшої частини коефіцієнтів.</p>
Інтегральний	
<p>1) інтегральний показник можна доповнити будь-якою кількістю аналітичних напрямів і коефіцієнтів.</p>	<p>1) є вірогідність отримати високий рівень фінансового потенціалу при низькому рівні часткових показників.</p>

Джерело: [20]

Отже, було розглянуто різноманітні методи оцінки фінансово-господарського стану підприємства, зокрема експрес-аналіз та комплексний аналіз. Кожен з методів має свої переваги та недоліки, які визначають їхню придатність для конкретних цілей та умов використання. Вибір методу оцінки фінансово-господарського стану підприємства залежить від конкретних потреб, ресурсів та цілей аналізу, в той же час якість фінансового аналізу та рішення прийняті на основі цього аналізу – будуть залежати від правильності вибору методу оцінки фінансового стану підприємства.

Розділ 2. Методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства

2.1. Економічна сутність банкрутства, фактори та причини

Кожне підприємство може зіткнутися з кризою на різних етапах свого розвитку, це може статися через розглянуті внутрішні і зовнішні фактори впливу на підприємство. Найбільш критичним наслідком кризи є банкрутство підприємства.

У Кодексі України з процедур банкрутства це поняття розглядається як – визнана господарським судом нездатність боржника, крім страховика або кредитної спілки, відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника, а також віднесення страховика або кредитної спілки відповідно до рішення Національного банку України до категорії неплатоспроможних відповідно до Закону України «Про страхування» [20].

Поняття «банкрутство» і «неплатоспроможність» є досить схожими, проте – це не синоніми: банкрутство має більш специфічне значення, оскільки погашення заборгованості в такому випадку можливо виключно зі застосуванням ліквідаційної процедури на відміну від неплатоспроможності.

Для економіки країни наявність підприємств-банкрутів означає низку проблем:

- на продукцію від виробників скорочується попит;
- обсяги виробництва зменшуються;
- заборгованість постачальникам, державному бюджету та банкам збільшується;
- відбуваються затримки виплат заробітних плат працівниками;

— економічне середовище більш вразливе до непрогнозованих змін.

А як наслідок переліченого вище – соціальна і економічна нестабільність, зміни в правовому середовищі, зміни в структурі в цілому [21].

Причини банкрутства можна розділити на два види. Оскільки банкрутство підприємства само собою означає яскраво виражені проблеми у його фінансовому стані, то відповідно як і у факторів, що впливають на фінансовий стан підприємства, у банкрутства також є зовнішні і внутрішні фактори або ж причини його виникнення (рис. 2.2).

Рис. 2.2 – Причини банкрутства

Зовнішні фактори залежать від зовнішнього економічного середовища, його стабільності. Міжнародні зовнішні причини формують макроекономічні показники, митна політика, рух світового капіталу, взаємна залежність економік декількох різних країн і, під час криз, можливість виникнення ефекту

доміно та банкрутств взаємопов'язаних між собою підприємств, міжнародна конкуренція. Національну складову зовнішніх причин банкрутства може спричинити політика уряду щодо економіки, яка не має обґрунтування, інфляційні процеси, які важко піддаються контролю, демографічні процеси, політична нестабільність, тотальна економічна криза, або ж депресія, недостатня якість законодавчої бази.

Внутрішні причини у свою чергу спричинені недостатньою якістю організації виробничих процесів, фінансового менеджменту. Невідповідність місця підприємства його ринковому середовищу, неправильно підібрана стратегія підприємства, дефіцит обігових коштів, низька кваліфікація управлінського персоналу, неефективний маркетинг, зavelика частка залученого капіталу – все це відноситься до внутрішніх причин банкрутства [21], [22], [23].

Всі перелічені причини можуть призвести до банкрутства за тієї умови, що вони мають критичний, незворотний характер: якщо ми говоримо про економічну кризу – то ймовірніше йдеться про глибоку кризу, щодо змін у законодавстві, то це різкі зміни як і міжнародні санкції, щодо внутрішніх причин, то це критично неправильні стратегічні рішення, стабільні фінансові проблеми, такі як постійна нестача обігових коштів, неможливість модернізувати виробництво, що означає втрату конкурентоспроможності і т. д.

Проте, зрозуміло, що банкрутство не може настати раптово, для того, щоб підприємство опинилося у такій ситуації, з певного переломного моменту повинен пройти деякий час, за який підприємство може або вжити заходів для поліпшення ситуації, або в силу не повної обізнаності чи з інших причин – не зробити ніяких кроків, що призведе до найгіршої з можливих для існування та функціонування підприємства наслідків.

Отож, можна виокремити три стадії банкрутства: приховане, фінансова криза та очевидне банкрутство (рис. 2.3)

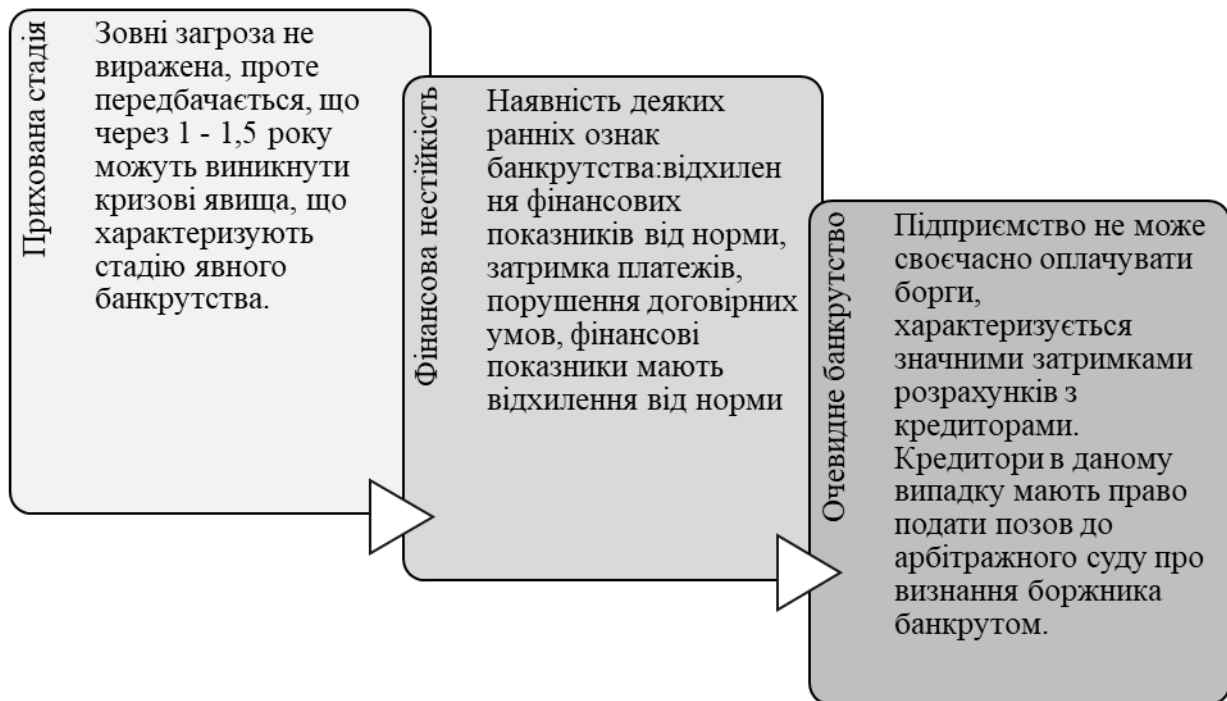

Рис. 2.3 – Стадії банкрутства

Складено на основі [24]

Грунтуючись на причинах та факторах, які можуть спричинити банкрутство, виділяють такі види банкрутства:

- примусове – спричинене кризою або депресією в країні, політичною нестабільністю: війни, стихійні, природні лиха, масові банкрутства боржників,;
- фіктивне – навмисне оголошення підприємством неплатоспроможності, для можливості одержання відстрочки для погашення своїх зобов'язань або ж їх списання;
- навмисне – створене, наприклад, власником в особистих цілях;
- необережне – результат неефективної роботи недобросовісного або недостатньо кваліфікованого менеджменту, ризикові операції [22].

Отже, причини банкрутства можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори залежать від економічного середовища, включаючи

міжнародні та національні економічні умови, політику уряду, інфляційні процеси та політичну нестабільність. Внутрішні фактори включають проблеми в організації виробничих процесів, фінансовий менеджмент, стратегії підприємства та якість управління.

Банкрутство підприємства виникає внаслідок критичних і незворотних факторів, таких як глибока економічна криза, різкі зміни законодавства або критичні внутрішні проблеми, зокрема постійна нестача обігових коштів і втрати конкурентоспроможності, або ж стабільних, затяжних проблем з фінансами та керівництвом у підприємства, коли не уживається ніяких заходів для їх вирішення.

Банкрутство не настає раптово. Підприємство може вжити заходів для поліпшення ситуації, але якщо цього не зробити, наслідки можуть бути катастрофічними. Виділяються три стадії банкрутства: приховане, фінансова криза та очевидне банкрутство.

2.2. Моделі оцінки ймовірності банкрутства

Оцінка та прогнозування ймовірності банкрутства становить інтерес як і для підприємства, з метою самооцінювання та завчасного ідентифікування погіршення становища і оперативного реагування, так і для інвесторів, кредиторів, замовників та постачальників, яким у свою чергу така оцінка може бути необхідною для прийняття рішень щодо співпраці з підприємством. Це і визначає потребу в методі діагностики ймовірності банкрутства підприємства, за допомогою якого можна визначити, оцінити та спрогнозувати ймовірність банкрутства аналізованого підприємства.

Існують як і західні моделі оцінювання банкрутства, так і вітчизні. Виділяють окремі групи таких моделей: економіко-математичні, експертні, штучні інтелектуальні системи, оцінки фінансового стану [28].

Для прогнозування та оцінки ймовірності банкрутства підприємства використовуються різні економіко-математичні моделі, які застосовуються на побудові дискримінантної функції: оцінка ймовірності банкрутства на основі Z-критерію Е. Альтмана, модель Г. Спрінгейта, модель оцінки фінансового стану Р. Ліса, прогнозна модель Дж. Таффлера, тощо.

Проте, більша частина вищеперерахованих моделей розроблена та адаптована для зарубіжних підприємств, і можуть не підходити для того середовища, в якому знаходяться українські підприємства. Відмінність полягає у тому, що в зарубіжні моделі розраховані на інший темп інфляції, фази циклу, податковий клімат, трудоємність підприємств. Для підприємств України більш вдалою і поширеною є модель О. О. Терещенка, А. В. Матвійчука [26]. Далі буде розглянуто і порівняно зарубіжні і вітчизняні моделі.

Основними джерелами для можливості розрахунку коефіцієнтів у економіко-математичні є форма №1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан), форма №2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід).

Таблиця 2.3 – Моделі прогнозування та визначення ймовірності банкрутства

Автор	Метод розрахунку і коефіцієнти	Ймовірність банкрутства, значення Z, критичні значення
Модель Е. Альтмана (1968 р.)	$Z = 1,2 \times X_1 + 1,4 \times X_2 + 3,3 \times X_3 + 0,6 \times X_4 + 0,999 \times X_5$ (2.1), де X_1 – відношення власного	$Z < 1,81$ – дуже висока; $[1,81 - 2,67)$ – середня;

	<p>оборотного капіталу до загальної кількості активів;</p> <p>X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної кількості активів;</p> <p>X_3 – відношення прибутку до виплати відсотків до загальної кількості активів;</p> <p>X_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань;</p> <p>X_5 – відношення чистого доходу до загальної кількості активів.</p>	<p>[2,67–2,99] – невелика;</p> <p>$Z > 2,99$ – дуже низька.</p>
<p>Модель Р. Ліса (1972 р.)</p>	<p>$Z=0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4$ (2.2),</p> <p>де X_1 – оборотний капітал/загальна вартість активів;</p> <p>X_2 – операційний прибуток/загальна вартість активів;</p> <p>X_3 – нерозподілений прибуток/загальна вартість активів;</p> <p>X_4 – власний капітал/позичковий капітал.</p>	<p>Критичне значення:</p> <p>$Z \leq 0,037$.</p>
<p>Модель Р. Таффлера і Г. Тішоу (1977 р.)</p>	<p>$Z=0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4$ (2.3),</p> <p>де X_1 – операційний прибуток/загальна вартість активів;</p> <p>X_2 – оборотні активи/загальна вартість активів;</p> <p>X_3 – короткострокові зобов'язання/</p>	<p>Критичне значення:</p> <p>$Z \leq 0,2$.</p>

	загальна вартість активів; X_4 – чистий дохід (виручка) від реалізації/ загальна вартість активів.	
Модель Г. Спрінгейта (1978 р.)	$Z=1,03 \times X_1 + 3,07 \times X_2 + 0,66 \times X_3 + 0,4 \times X_4$ (2.4), де X_1 – робочий капітал/загальна вартість активів; X_2 – прибуток до сплати податків і відсотків/загальна вартість активів; X_3 – прибуток до сплати податків/короткострокові зобов'язання; X_4 – обсяг продажів/ загальна вартість активів.	$Z < 0,862$ – висока; $Z > 2,45$ – мінімальна
Модель О.О. Терещенка	$Z=1,5 \times X_1 + 0,08 \times X_2 + 10 \times X_3 + 5 \times X_4 + 0,3 \times X_5 + 0,1 \times X_6$ (2.5), де X_1 – cash-flow/зобов'язання; X_2 – валюта балансу/зобов'язання; X_3 – прибуток/валюта балансу; X_4 – прибуток/виручка від реалізації; X_5 – виробничі запаси/виручка від реалізації; X_6 – оборотність основного капіталу (виручка від реалізації/валюта балансу)	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує; $1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, за переходу на антикризове управління банкрутство не загрожує; $0 < Z < 1$ – загроза банкрутства, якщо не буде вжито санаційних заходів; $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

<p>Модель А.В. Матвійчука</p>	$Z=0,033 \times X_1 + 0,268 \times X_2 + 0,045 \times X_3 - 0,018 \times X_4 - 0,004 \times X_5 - 0,015 \times X_6 + 0,702 \times X_7 \quad (2.6),$ <p>де X_1 – оборотні активи/необоротні активи; X_2 – чистий дохід від реалізації/поточні зобов'язання; X_3 – чистий дохід від реалізації/власний капітал; X_4 – баланс/чистий дохід від реалізації; X_5 – (оборотні активи – поточні зобов'язання)/оборотні активи; X_6 – (довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання)/баланс; X_7 – власний капітал/(забезпечення подальших витрат і платежів + довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання).</p>	<p>$Z > 1,104$ – низька ймовірність банкрутства, стійкий фінансовий стан; $Z < 1,104$ – загроза фінансової кризи.</p>
-------------------------------	--	--

Джерело: [25],[26],[27]

Таблиця 2.4 – Порівняльна характеристика моделей прогнозування банкрутства підприємства

Модель	Переваги	Недоліки
Двофакторна модель Альтмана	Легкість розрахунку; можливість розрахунку під час проведення оцінки фінансового стану на основі	Не врахований вплив показників, які характеризують ефективність використання ресурсів, ринкову активність, ділову

	бухгалтерського балансу.	активність; не врахована галузева та регіональна специфіка функціонування суб'єктів економіки; неадаптованість для українських підприємств.
П'ятифакторна модель Альтмана	Легкість розрахунку в умовах обмеженої інформації; можливий розподіл компаній на потенційних банкрутів та не банкрутів після аналізу; досить висока точність розрахунків.	Не враховано особливості української економіки; інтерпретувати підсумкове значення може бути складно; сфера застосування обмежена; показники рентабельності не враховані.
Модель Р. Таффлера і Г. Тішоу	Легкість розрахунку при високій точності прогнозу.	Сфера використання: тільки акціонерні товариства, за умови, що акціями торгують на фондовому ринку); складнощі у інтерпретації підсумкового значення; неадаптованість до українських умов; використання застарілих даних.
Модель Спрінгейта	Рівень надійності прогнозу високий,	Створена переважно для Канади і США, для

	точність приблизно 90%.	оцінювання місцевих підприємств; відсутня галузева і регіональна диференціація Z-рахунку; спостерігається висока кореляція між змінними; неадаптована для економіки України; лінійна система обчислення.
Модель Ліса	Простота й швидкість розрахунків; доступність необхідних для розрахунків даних; можливість оцінити фінансовий стан та спрогнозувати банкрутство.	Не пристосована до українських підприємств; створювалася з урахуванням західних особливостей розвитку; не може застосовуватися до малих підприємств; не відповідає методичним прийомам розрахунку показників фінансової звітності.
Модель Терещенка	Врахування специфіки діяльності суб'єктів; охоплення незначної кількості показників; доступність інформації, необхідної для розрахунку параметрів моделі.	Недостатній рівень обґрунтованості показників та їх нормативних значень; можливість застосування тільки для окремих підприємств; великий інтервал невизначеності.

Модель Матвійчука	А.В.	Досить ефективна, враховує функціонування підприємств перехідному економіки.	точна, оскільки особливості у стані	Більш розрахована на специфіку діяльності банків, тому може у повній мірі враховувати особливості функціонування промислового підприємства.
----------------------	------	--	---	--

Джерело [25],[29]

Таким чином, було розглянуто основні зарубіжні моделі оцінки можливості банкрутства підприємства, їх переваги та недоліки. На основі проведеного порівняння методів та ґрунтуючись на їх недоліках і перевагах, було виокремлено методи, які будуть застосовані для досліджуваного підприємства: модель О.О. Терещенка, модель А.В. Матвійчука – оскільки ці методи адаптовані для економічного середовища України, а також для їх порівняння; п'ятифакторна модель Альтмана, Модель Спрінгейта, Модель Ліса – оскільки ці методи підходять для аналізу саме підприємств, а також для порівняння результатів з результатами методів українських вчених, Модель Р. Таффлера і Г. Тішоу не може бути застосована, оскільки вона використовується для акціонерних товариств, які торгують паперами на фондовому ринку, а дослідженому ну наступному розділі ПАТ «Сумихімпром» було заборонено торгівлю акціями за рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [30].

Розділ 3. Виявлення ознак фінансової кризи та оцінка ймовірності банкрутства підприємства ПАТ «Сумихімпром»

3.1. Характеристика діяльності ПАТ «Сумихімпром»

Підприємство було зареєстровано 30.01.1995. Розмір статутного капіталу підприємства складає 434 686 966,50 грн.

Організаційно-правова форма підприємства ПАТ «СУМИХІМПРОМ» – акціонерне товариство.

Основний вид діяльності за КВЕД – 20.15: виробництво добрив і азотних сполук [31].

Публічне акціонерне товариство «Сумихімпром» пройшло шлях від невеликого суперфосфатного заводу, який почав свою роботу у 1954 році, до одного з найбільших в Україні підприємств хімічної галузі. За період свого існування воно пройшло перейменування від заводу до хімкомбінату, виробничого об'єднання, відкритого акціонерного товариства та публічного акціонерного товариства «Сумихімпром».

Станом на сьогодні ПАТ «Сумихімпром» – це великий енергохімічний комплекс, площа якого – 226 га. Товариство розташоване на північному сході України, у місті Суми, Сумської області.

До його складу входять:

- 11 основних цехів;
- 20 підрозділів допоміжного виробництва;
- 9 підрозділів непромислової групи (медико-санітарна частина, комбінат громадського харчування, філія ПАТ «Сумихімпром» «Санаторій-профілакторій «Олдиш», філія ПАТ «Сумихімпром» «Оздоровчий табір «Зоряний» та ін.).

Основна діяльність ПАТ «Сумихімпром» виробництво хімічної продукції, включаючи мінеральні добрива та двоокис титану.

В останні роки ПАТ «Сумихімпром» переживає нелегкі часи, пов'язані з падінням обсягів виробництва, зниженням завантаженості виробничих потужностей, нестачею власних обігових коштів [33].

Метою діяльності ПАТ «Сумихімпром» є отримання прибутку для досягнення економічних та соціальних результатів в інтересах працівників Товариства, максимізація їх добробуту шляхом систематичного здійснення виробничо-господарської, інвестиційної, комерційної, фінансової, посередницької, зовнішньоекономічної та іншої підприємницької діяльності у порядку та на умовах, встановлених діючим в Україні законодавством.

До основної продукції, яка виробляється публічним акціонерним товариством «СУМИХІМПРОМ» відносяться:

1. Мінеральні добрива: суперфосфат амонізований гранульований, амофос, NPK (3 різноманітним вмістом поживних речовин), NP, NPS, сульфат амонію.
2. Кислоти: сірчана кислота технічна, олеум, екстракційна фосфорна кислота, реактивна сірчана кислота.
3. Мінеральні пігменти: двоокис титану.
4. Коагулянти для очищення води: сірчаноокислий алюміній, залізний купорос, сульфазалізомісткий коагулянт.
5. Кормова добавка: сульфат заліза.
6. Продукція з відходів виробництва: залізний купорос, дехроматор.

Всього акціонерне товариство має можливості по виготовленню понад 50 найменувань технічної продукції, переважна більшість якої використовується в промисловості, сільському господарстві.

Діюча організаційна структура на підприємстві – лінійна з вертикальною системою підпорядкування. Вона спирається на розподіл повноважень та

функцій управління для прийняття рішень по вертикалі, дозволяє організувати управління за лінійною схемою. Через підпорядковані функціональні служби здійснюється формування, впровадження та реалізація управлінських завдань [32].

3.2. Аналіз фінансового стану підприємства ПАТ «Сумихімпром»

Для аналізу фінансового стану було обрано метод експрес-аналізу: вивчення зміни абсолютних показників, горизонтальний, вертикальний аналіз, а також коефіцієнтний аналіз: знаходження коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності, рентабельності, ділової активності.

Таблиця 3.1 – Згруповані основні показники фінансової звітності ПАТ «Сумихімпром»

	2021 р.	2022 р.	2023 р.
	На кінець звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
Необоротні активи	861195	886687	831868
Власний капітал	-1344914	-1558992	-2037252
Виручка від реалізації	2426351	1584030	632110
Собівартість	1929265	1281331	499982
Чистий фінансовий результат: прибуток	7 141	-316 616	-482 340
Дебіторська заборгованість	349803	270542	60602
Кредиторська заборгованість	2288045	2487125	2827172

Складено на основі звітності ПАТ «Сумихімпром» [31]

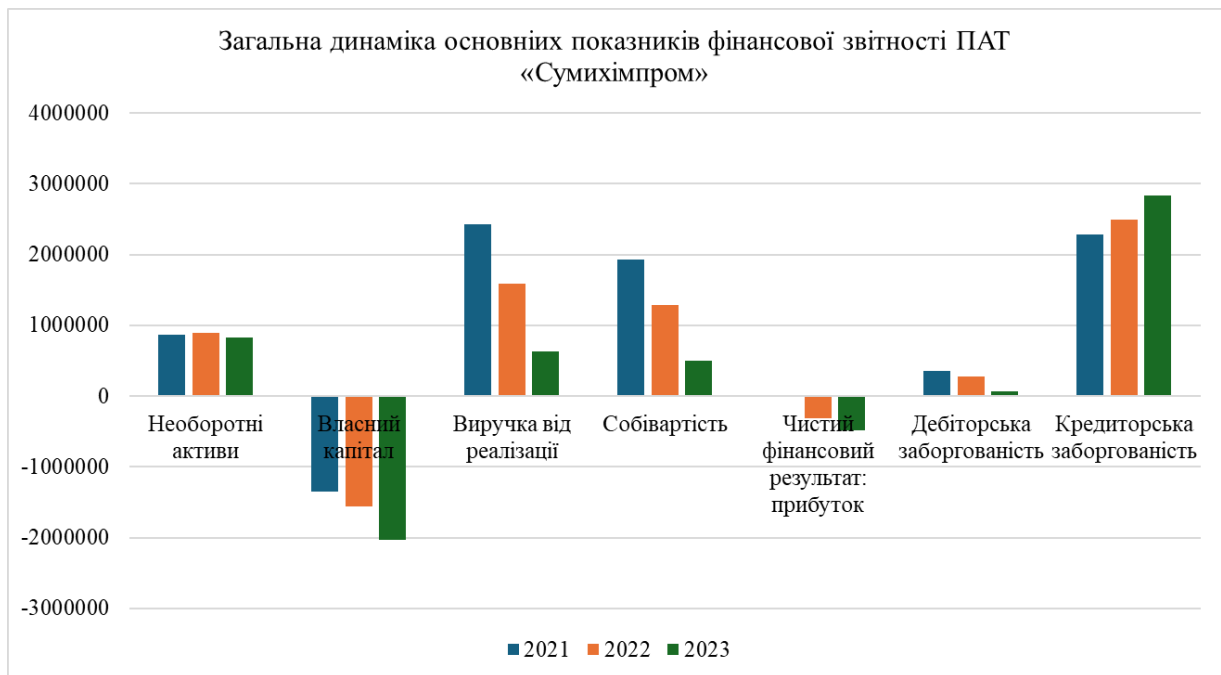

Рис. 3.1 – Загальна динаміка основних показників ПАТ «Сумихімпром»

Були обрані саме такі показники, оскільки вони є основними у діяльності підприємства, активи показують ресурси, що перебувають у розпорядженні підприємства, та його здатність генерувати майбутні прибутки, зобов'язання відображають фінансові зобов'язання підприємства перед кредиторами, постачальниками та іншими сторонами, власний капітал демонструє фінансову стійкість та платоспроможність підприємства, валовий дохід – основний показник, що відображає обсяг продажів та популярність продукції підприємства, собівартість відображає ефективність управління виробничими витратами, чистий прибуток – найважливіший показник рентабельності та фінансового результату діяльності підприємства. Всі дані знаходяться у таблиці 3.1, розрахована динаміка показників – у таблиці 3.2, графічне відображення результатів на рисунках 3.1-3.3.

Таблиця 3.2 – Динаміка основних показників у абсолютних і відносних значеннях

	Абсолютне відхилення, тис. грн, +,-		Відносне відхилення, %		Темп приросту, %
	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.	2022 р. до 2021 р.	2023 р. до 2022 р.	2023 р. до 2021 р.
Необоротні активи	25492	-54819	102,96%	93,82%	-340,54%
Власний капітал	-214078	-478260	115,92%	130,68%	5147,82%
Виручка від реалізації	-842321	-951920	65,28%	39,91%	-7394,81%
Собівартість	-647934	-781349	66,42%	39,02%	-7408,43%
Чистий фінансовий результат: прибуток	-323757	-165724	-4433,78%	152,34%	-685451,62%
Дебіторська заборгованість	-79261	-209940	77,34%	22,40%	-8267,54%
Кредиторська заборгованість	199080	340047	108,70%	113,67%	2356,28%

Розраховано на основі звітності ПАТ «Сумхімпром» [31]

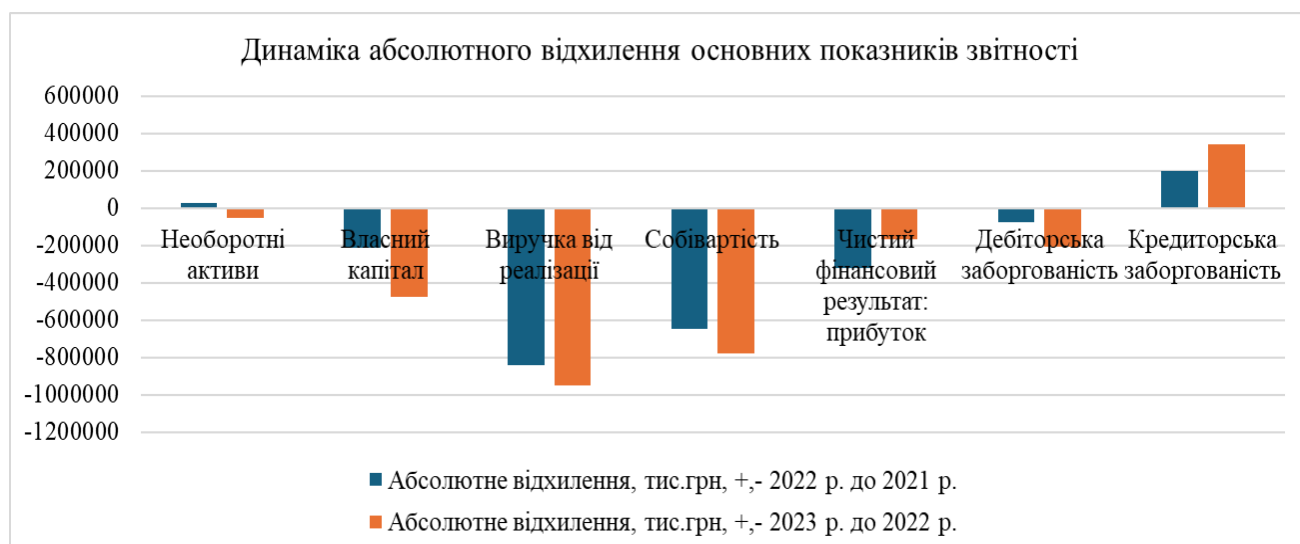

Рис. 3.2 – Діаграма динаміки абсолютного відхилення основних показників звітності

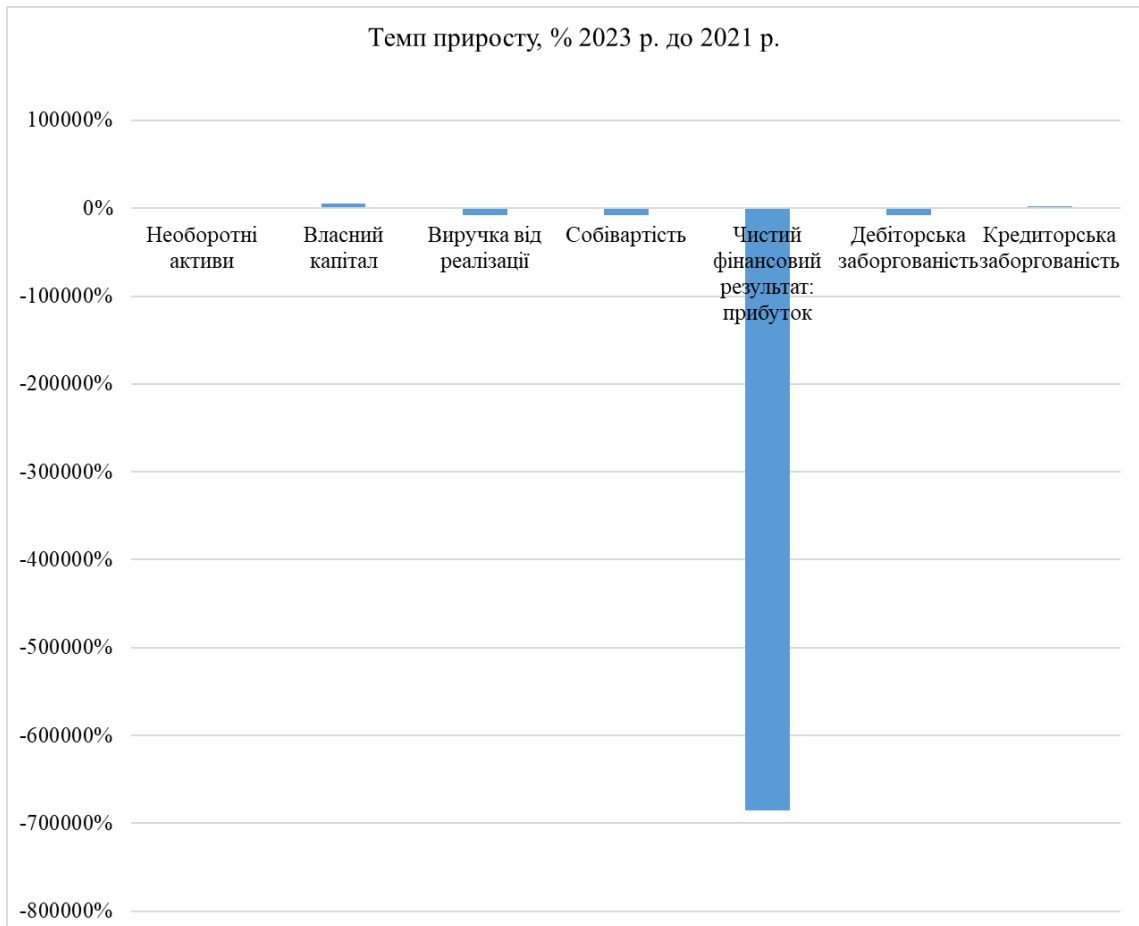

Рис. 3.3 – Діаграма динаміки темпу приросту основних показників звітності ПАТ «Сумихімпром», 2023 р. відносно 2021 р.

Грунтуючись на проведеному аналізі основних показників ПАТ «Сумихімпром», можемо зробити такі висновки: необоротні активи значно коливаються, що може свідчити втрати у матеріальних ресурсах, власний капітал зазнав значних втрат, що негативно впливає на фінансову стабільність підприємства, виручка від реалізації значно знизилася, що вказує на зменшення обсягів продажів або проблеми на ринку, собівартість зменшилася відповідно до виручки, але не достатньо, щоб покрити втрати, чистий фінансовий результат (прибуток) показує суттєві втрати, що свідчить про неефективність управління фінансами, дебіторська заборгованість зменшилася, що може бути позитивним сигналом щодо зниження ризиків неуплати платежів, кредиторська заборгованість значно зросла, що вказує на збільшення боргових зобов'язань підприємства. Всі дані вказують на значні фінансові труднощі підприємства, які

потребують ретельного аналізу та коригувальних заходів для стабілізації його фінансового стану.

Таблиця 3.3 – Коефіцієнтний аналіз ПАТ «Сумихімпром»

	2021	2022	2023		
Показники	Аналіз ліквідності підприємства			Формула розрахунку	Нормати вне значення
Коефіцієнт покриття	0,25	0,18	0,11	Оборотні активи / Поточні зобов'язання (3.1)	1-3, бажано 2-3 і вище
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,14	0,10	0,03	(Сума оборотних активів - Сума запасів) / Поточні зобов'язання (3.2)	0,5-1 і вище
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,000	0,001	Грошові кошти та їх еквіваленти / Поточні зобов'язання (3.3)	від 0,1 до 0,2
Чистий оборотний капітал, тис. грн	- 1863441,0 0	- 2207638,0 0	- 2647506,0 0	Оборотні активи- Поточні зобов'язання (3.4)	
	Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства				
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	-0,90	-1,14	-1,78	Власний капітал / Сума пасивів (3.5)	0,4 - 0,6

Коефіцієнт фінансування	-0,47	-0,53	-0,64	Власний капітал / (Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання) (3.6)	0,67-1,5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	-3,50	-5,06	-9,21	Власні оборотні кошти / Оборотні активи (3.7)	0,1 і вище
Коефіцієнт маневреності ВК	1,39	1,42	1,30	Власні оборотні (обігові) кошти / Власний капітал (3.8)	0,1 і вище
Аналіз ділової активності підприємства					
Коефіцієнт оборотності активів	1,70	1,26	-	Виручка (Чистий дохід) / Середньорічний обсяг активів (3.9)	позитивною є тенденція до збільшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8,73	4,61	-	Собівартість (сума покупок) за період / Середньорічна сума кредиторської заборгованості (3.10)	8, однак варто розглянути в динаміці

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,82	9,57	-	Виручка / Середньоріч на сума дебіторської заборгованості (3.11)	8, однак варто розглянути в динаміці
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	445,52	746,55	-	(360 * Середньоріч на сума кредиторської заборгованості) / Собівартість (3.12)	До 45
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	49,06	29,47	-	360 * Середньоріч на сума дебіторської заборгованості) / Виручка (3.13)	До 45
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	7,83	6,02	-	Собівартість продукції / Середньоріч на вартість запасів (3.14)	4,5-8
Коефіцієнт оборотності основних засобів (ФВ)	2,92	1,92	-	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції / Середньоріч на залишкова сума основних засобів (3.15)	позитивною є тенденція до збільшення в динаміці
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	- 1,6710947 26	- 0,8809357 76	-	Виручка (Чистий дохід) / Середньорічну суму власного	позитивною є тенденція до збільшення в

				капіталу (3.16)	динаміці
	Аналіз рентабельності підприємства				
Коефіцієнт рентабельності активів	50%	-2520%	-	Чистий прибуток (Чистий збиток) / Середньорічна сума активів * 100% (3.17)	чим вищий показник, тим ефективніше управління
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	-49%	1761%	-	Чистий прибуток (Чистий збиток) / Середньорічна сума власного капіталу * 100% (3.18)	більш високі коефіцієнти кращі
Коефіцієнт рентабельності діяльності	29%	-1999%	-	чистий прибуток підприємства /чиста виручка від реалізації продукції (3.19)	більш високі коефіцієнти кращі
Коефіцієнт рентабельності продукції	185%	0%	-	Фінансові результати від операційної діяльності / Чистий дохід (виручка) * 100% (3.20)	Більше 5

Розраховано на основі звітності ПАТ «Суміхімпром» [31], [34]

Після проведення коефіцієнтного аналізу, можемо зробити висновки: підприємство стикається з серйозними фінансовими проблемами, зокрема: ліквідність – дуже низька, що свідчить про труднощі з погашенням поточних зобов'язань, фінансова стійкість – від'ємний власний капітал та високий рівень зобов'язань, ділова активність – зниження показників оборотності та збільшення строків погашення зобов'язань, рентабельність – значне коливання рентабельності, з тенденцією до зниження. Загалом у межах норми знаходиться тільки коефіцієнт маневреності ВК, всі інші коефіцієнти, особливо з 2022 року далеко за межами нормативних значень.

Ці показники свідчать про необхідність негайних заходів для покращення фінансового стану підприємства, включаючи підвищення ліквідності, зниження зобов'язань та підвищення ефективності управління.

3.3 Застосування моделей оцінки ймовірності банкрутства на прикладі ПАТ «Суміхімпром»

У попередніх розділах, під час порівняння моделей оцінки ймовірності банкрутства, було визначено, що для досліджуваного підприємства будуть застосовані: модель О.О. Терещенка, модель А.В. Матвійчука п'ятифакторна модель Альтмана, Модель Спрінгейта, Модель Ліса, розрахунок коефіцієнтів для моделей знаходиться у таблиці 3.4, результати у табл. 3.5.

Таблиця 3.4 – Розрахунок коефіцієнтів для моделей визначення банкрутства ПАТ «Суміхімпром»

	Автор	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
2021	Модель Е. Альтмана	0,423	-1,193	0,005	-0,510	1,626		
2022		0,353	-1,456	-0,212	-0,565	1,156		

2023	(1968 р.)	0,272	-2,162	-0,422	-0,705	0,553		
2021	Модель Р. Ліса (1972 р.)	0,423	0,030	-1,193	0,165			
2022		0,353	-0,212	-1,456	0,158			
2023		0,272	-0,352	-2,162	0,151			
2021	Модель Г. Спрінгейта (1978 р.)	0,285	0,005	0,003	1,626			
2022		0,181	-0,212	-0,127	1,156			
2023		-0,007	-0,422	-0,171	0,553			
2021	Модель О. О. Терещенка	0,973	0,598	0,005	0,003	0,114	1,626	
2022		0,589	0,509	-0,231	-0,200	0,136	1,156	
2023		0,214	0,386	-0,422	-0,763	0,332	0,553	
2021	Модель А.В. Матвійчука	0,732	0,003	-0,005	0,615	-1,111	1,768	-0,452
2022		0,545	-0,127	0,203	0,865	-1,463	2,525	-0,526
2023		0,375	-0,171	0,237	1,809	-2,200	2,013	-0,623

Таблиця 3.5 – Результат розрахунків коефіцієнтів для моделей визначення банкрутства ПАТ «Сумихімпром»

	Автор	Результат розрахунку	Ймовірність банкрутства
2021	Модель Е. Альтмана (1968 р.)	0,171894476	Дуже висока
2022		-1,49884388	Дуже висока
2023		-3,962616746	Дуже висока
2021	Модель Р. Ліса (1972 р.)	-0,038430509	Висока
2022		-0,080117106	Висока
2023		-0,138303653	Висока
2021	Модель Г. Спрінгейта (1978 р.)	0,960480574	Середня
2022		-0,087069287	Висока
2023		-1,193880598	Висока
2021	Модель О.О. Терещенка	1,76661422	Фінансова рівновага порушена, за переходу на антикризове управління банкрутство не загрожує

2022		-2,230666889	Підприємство є напівбанкрутом
2023		-7,527270163	Підприємство є напівбанкрутом
2021	Модель А.В. Матвійчука	-0,325911083	Загроза фінансової кризи
2022		-0,423929114	Загроза фінансової кризи
2023		-0,513970741	Загроза фінансової кризи

Результати розрахованих моделей тільки підтвердили, що у ПАТ «Сумхімпром» висока ймовірність банкрутства, більшість моделей (Альтмана, Ліса, Спрінгейта) вказують на високий або дуже високий ризик банкрутства, динаміка показників у всіх моделях демонструє значне погіршення фінансового стану підприємства з кожним роком, в даному випадку ситуація критична, але, оскільки підприємство внесли до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави – ліквідаційні заходи не розглядаються, тому можливі процеси реструктуризації та санації.

З можливих рекомендацій на основі проведеного дослідження можна додати: пошук додаткових джерел фінансування, застосування антикризового управління.

Як видно з таблиці 3.5, всі моделі показали, що у підприємства або фінансова криза, або висока ймовірність банкрутства, або воно вже є напівбанкрутом. Було обрано найбільш точну модель, яка характеризує процеси, що відбуваються на ПАТ «Сумхімпром» – Модель О. О. Терещенка, оскільки вона вказала, що у 2021 році підприємство ще не було напівбанкрутом, за умови застосування якісного антикризового управління, була ймовірність покращити свій фінансовий стан, а у 2022-2023 рр. за результатами розрахунків – воно вже є напівбанкрутом, і в реальності підприємство справді за такого фінансового стану є банкрутом. На друге місце

було обрано модель Г. Спрінгейта, оскільки модель теж виявила, що у 2021 році ймовірність банкрутства була наближена до середньої.

Щодо причин таких результатів діяльності ПАТ «Суміхімпром», то на такий різкий спад показників діяльності вплинув початок повномасштабної війни в Україні на початку 2022 року. Підприємство не функціонувало в повну міру, піддавалося обстрілам і наразі воно знаходиться в умовах економічно нестабільного середовища, в умовах спаду економіки, політичних загострень, тобто маємо такий комплекс зовнішніх факторів, коли підприємству потрібно мати дуже високу фінансову стійкість, кваліфіковане управління, для прийняття якісних стратегічних рішень управління, тобто знаходити ресурси у своєму внутрішньому середовищі для подолання труднощів у зовнішньому, щоб мати можливість вижити за таких обставин функціонування, і навіть за таких умов, можуть статися непередбачені ситуації, коли, на жаль, функціонування підприємства не буде можливим.

ВИСНОВКИ

В ході виконання кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні та практичні аспекти оцінки фінансово-господарського стану підприємства в умовах економічної нестабільності, а також методи оцінки ймовірності банкрутства. Основні висновки можна сформулювати наступним чином:

- оцінка фінансового стану підприємства є необхідною для своєчасного виявлення проблем та прийняття адекватних управлінських рішень для запобігання фінансової кризи на підприємстві;
- економічна нестабільність характеризується низкою чинників, зовнішніх і внутрішніх, серед яких макроекономічні зміни, політична нестабільність, коливання на фінансових ринках тощо, важливим для підприємства є контролювати своє внутрішнє середовище, для запобігання впливу зовнішніх, неконтрольованих підприємством факторів;
- одними з основних методів оцінки фінансового стану підприємства є: коефіцієнтний метод, експрес-аналіз, комплексний аналіз, інтегральний аналіз, зважаючи всі переваги і недоліки, можна зробити висновок, що правильність підбору методу для оцінки фінансового стану залежить від цілей, які цікавлять внутрішнього користувача або ж інвестора, іноді можливе поєднання деяких методів разом, використання комплексного методу, для швидкого ж аналізу – експрес-методу;
- не всі з розглянутих економіко-математичних моделей адаптовані до українського економічного середовища, найбільш точною виявилася модель О.О. Терещенка за результатами дослідження ПАТ «Сумхімпром»;
- експрес-аналіз, який включав горизонтальний, вертикальний, трендовий аналіз, а також коефіцієнтний дав можливість в динаміці оцінити показники підприємства, побачити різкий спад майже по всім показникам діяльності у 2022 році і відсутність позитивної динаміки у 2023,

коефіцієнтний аналіз показав, що підприємство має низьку ліквідність, має труднощі з погашенням поточних зобов'язань, підприємство фінансово не стійке, високий рівень зобов'язань, значне коливання рентабельності, з тенденцією до зниження.

Таким чином, виконане дослідження підтверджує важливість систематичної оцінки фінансового стану підприємства та ймовірності його банкрутства в умовах економічної нестабільності. Запропоновані в роботі методи та моделі можуть бути ефективно використані для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами та зниження ризиків банкрутства, що сприятиме стабільності та розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Немсадзе Г. Г. Вплив нестабільного економічного середовища на фінансову архітектуру корпорації. *Економічна наука*. 2020. № 7. С. 166.
2. Національна економіка : навч. посіб. / В. Мельникова та ін. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жук. "Харків. авіац. ін-т", 2009. 195 с.
3. Мікроекономіка і макроекономіка : підручник / С. Будаговська та ін. ; ред. С. Будаговська. Київ : ОСНОВИ, 1998. 517 с.
4. Комісарук М. П. Макроекономіка : курс лекцій. Коломия, 1999. 246 с.
5. Макроекономіка : курс лекцій / ред. В. В. Кириленко. Тернопіль : Екон. думка, 2008. 250 с.
6. Комарницький І. Економічна теорія : конспект лекцій. Чернівці : Рута, 2006. 334 с.
7. http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/29.pdf (1)
8. Могиліна Л. А. Науково-теоретичні основи економічної нестабільності в контексті її впливу на фінансову безпеку підприємств. *Збірник наукових праць*. 2014. № 39. С. 127–132.
9. Півроку війни: в якому стані економіка?. *CASE Україна*. URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/pivroku-vijny-v-yakomu-stani-ekonomika/> (дата звернення: 01.05.2024).
10. Рівень безробіття в Україні (2000-2021). *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 02.06.2024).
11. Данилишин Б. Економічні підсумки 2023 року та завдання на 2024 рік. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/1/708280/> (дата звернення: 02.05.2024).
12. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін та ін. ; ред. А. М. Поддєрьогін. Київ : КНЕУ, 2001. 460 с.
13. Крючко Л. С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. *Ефективна економіка*. 2012. № 12.
14. Нагорний П. Д., Базюк Д. С. Оцінка фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 1 (01). С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-1-8> (дата звернення: 03.05.2024).
15. Попова С., Пилипенко А. Методи оцінки та шляхи стабілізації фінансового стану підприємства. *Наукові записки*. 2016. № 20. С. 25–35.
16. Міокова Г. І., Самсонова К. В. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. *Наукові записки КНТУ*. 2011. Т. 1, № 11. С. 12–15.
17. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.76> (дата звернення: 05.05.2024).
18. Шаповалюк В. В. Управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства в сучасних умовах. *ВНТУ*. 2018.

19. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: Наказ М-ва фінансів України від 26.01.2001 р. № 49/121: станом на 19 лют. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

20. Кодекс України з процедур банкрутства: Кодекс України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII: станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

21. Марусяк Н., Пильнюк Д. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-29> (дата звернення: 06.05.2024).

22. Мних Є. Економічний аналіз: підручник. Київ: Знання, 2011. 630 с.

23. Гук О. Сутність та причини банкрутств підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2006. С. 58–64.

24. Брагіна О. С. Дослідження підходів щодо визначення сутності банкрутства підприємства. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2019. Т. 4, № 10. С. 40–47.

25. Лісничук О., Виноградова Є. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. С. 111–115.

26. Колошко Н., Слободян Н. Оцінка ймовірності банкрутства як метод прогнозування фінансового стану підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. № 33. С. 231–236. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-33-46> (дата звернення: 07.05.2024).

27. Лазоренко В. Методи оцінки банкрутства в аналізі фінансової стійкості підприємств сфери послуг. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 1. С. 62–65.

28. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 2.

29. Бегун С., Штинь А. Прогнозування фінансової неспроможності підприємства на основі моделей дискримінантного аналізу. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 19. С. 558–563.

30. Людмила Присяжна. НКЦПФР заборонила торгівлю акціями 39 українських компаній: у списку великі промислові підприємства та телеканал "Інтер" | Think brave. *Think brave | Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/news/222449_nktspfr-zaboronila-torgvlyu-aktsyami-39-ukranskikh-kompany-u-spisku-velik-promislov-pdprimstva-ta-telekanal-nter (дата звернення: 10.05.2024).

31. Публічне акціонерне товариство "Суміхімпром". *youcontrol*. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/?id=7808078&tb=file> (дата звернення: 11.06.2024).

32. Звіт про управління. *Публічне акціонерне товариство "Сумхімпром"*. URL: <https://sumykhimprom.com.ua/ukr-zvit-pro-upravlinnya/> (дата звернення: 12.05.2024).

33. Звіт про управління. *Публічне акціонерне товариство "Сумхімпром"*. URL: <https://sumykhimprom.com.ua/ukr-zvit-pro-upravlinnya/> (дата звернення: 13.05.2024).

34. Словник економічних показників. *Фінансовий аналіз та висновок*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv> (дата звернення: 15.05.2024).

35. Вороненко В. І. Обґрунтування напрямів розвитку сонячної енергетики для України // *Енергоефективність та відновлювальна енергетика в Україні: проблеми управління / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. М. Сотник*. – Суми : ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2019. – С. 72-85. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80025>

36. Вороненко В.І., Бурлакова І.М.. Эфффекты от использования энергетических природных ресурсов в странах Европейского союза и Украине. *Економіка та держава*. 2018. № 7. С. 61-66. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/70636>

37. Вороненко В.І., Горобченко Д.В. Теоретические модели анализа эколого-экономического развития. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2020. № 157. С. 65-68. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83711>

38. Вороненко В.І., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Визначення індикаторів та рівнів регуляторної ефективності податкових інструментів на національному та світовому рівнях. *Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова і М. М. Бричко*. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 65-75. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90488>

39. Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем. *Агросвіт*. 2022. № 15-16. С. 15-22. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>

40. Гриценко П., Коваленко Є., Вороненко В., Смакоуз А., Степаненко Є. Аналіз дефініції «зміни» як економічної категорії. *Механізм регулювання економіки*, (1 (91), 92-98. URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>

41. Дяченко, А. В., Карінцева, О. І., Тарасенко, С. В., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Кисильова, К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019- 2020 рр. в Україні // *Механізм регулювання економіки*. 2021. № 3. С. 21-40. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.02>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>

42. *Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої*. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

43. Економіка розвитку: європейський досвід упровадження досягнень Industries 3.0, 4.0 та 5.0. : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91525>

44. Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. – Суми : Університетська книга, 2023. – 702 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91523>

45. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

46. Лукаш, О., Дерев'яно, Ю., Васильєва, Т., & Танащук, М. (2022). Формування конкурентного середовища у освітньому просторі: роль освітніх провайдерів. Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98)), 31-39. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90532>

47. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

48. Мельник Л. Г., Маценко О. М., Дериколенко О. М., Кириленко М. В., Стародуб І. А. Економіка підприємств, територій та макроекономічних систем в умовах цифрових трансформацій: від стабільності й лінійного мислення до антикрихкості та нелінійного, інноваційного мислення // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 67-78. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.06>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87532>

49. Мельник, Л. (2022). Росія – країна, побудована на порушенні божих заповідей: погляд економіста . Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98)), 141-150. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.10>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90536>

50. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>

51. Ніколаєв С.О., Вороненко В.І., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Одеволе О.О. Блокчейн як фактор цифрової трансформації економіки України. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2021. №2. С. 16-23. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85043>

52. Омеляненко В.А., Литвиненко С.М., Вороненко В.І. Аналіз потенціалу конвергенції біо- та нанотехнологій в космічній галузі (національний та міжнародний аспект). Інновації і трансфер технологій: методи, моделі та механізми управління: колективна монографія / за ред. д.е.н. В.А. Омеляненка. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2023. С. 284-296.

53. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

54. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 1: Трансформації економічних систем: досвід ЄС в реалізації Industries 3.0, 4.0, 5.0: навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2022. 608 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91526>

55. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 2: Кращі практики ЄС для сестейного розвитку : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91527>

56. Babenko V., Matsenko O., Voronenko V., Nikolaiev S., Kazak D. Economic prospects for cooperation the European Union and Ukraine in the use of blockchain technologies. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism. 2020. № 12. С. 8-17. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83746>

57. Hrytsenko P., Voronenko V., Kovalenko Ye., Kurman T., Omelianenko V. Assessment of the development of innovation activities in the regions: Case of Ukraine. Problems and Perspectives in Management. 2021. 19(4). P. 77-88. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85729> (SCOPUS)

58. Hrytsenko, P.V., Kovalenko, Y.V., Voronenko, V.I., Smakouz, A.M., Stepanenko, Y.S. Analysis of the Definition of “Change” as an Economic Category. Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. С. 92-98. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84025>

59. Ji, Z., & Sotnyk, I. (2023). Economic analysis of energy efficiency of China's and India's national economies. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99), 11-16. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.02> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91221>

60. Jianming Mu, Goncharenko O. S., Chortok Yu. V., Yaremenko A. H. Peculiarities of Formation of the Region's Logistics Infrastructure on the Basis of Eco-Innovations Within the Framework of Stakeholders' Partnership in the Enterprise-Region-State System // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 4. P. 22-29. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.94.03> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87514>

61. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>

62. Kovalov, B., Karintseva, O., Kharchenko, M., Khymchenko, Y., & Tarasov, V. (2023). Methods of evaluating digitization and digital transformation of business and economy: the experience of OECD and EU countries. Економіка розвитку систем, 5(1), 18-25. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2023-1-3> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91585>

63. Kubatko, O. V., Kubatko, O. V., Sachnenko, T. I., Oluwaseun, O. O. Organization of Business Activities with Account to Environmental and Economic Aspects // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 2. P. 76-85. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.92.08>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85180>

64. Kubatko, O., Merritt, R., Duane, S., & Piven, V. (2023). The impact of the COVID-19 pandemic on global food system resilience. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99), 144-148. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.22>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91371>

65. Lukash, O. A., Derev'yanko, Y. M., Kozlov, D. V., Mukorez, A. I. Regional Economic Development in The Context of the COVID-19 Pandemic and the Economic Crisis // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 99-107. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.08>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84026>

66. Melnyk, L. Hr., Shaulska, L. V., Mazin, Yu. O., Matsenko, O. I., Piven, V. S., Konoplov, V. V. Modern Trends in the Production of Renewable Energy: the Cost Benefit Approach // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 5-16. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83761>

67. Melnyk, L., Karintseva, O., Kubatko, O., Derev'yanko, Y., & Matsenko, O. (2022). Restructuring of socio-economic systems as a component of the formation of the digital economy in Ukraine. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 7-13. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89627>

68. Melnyk, L., Kovalov, B., Mykahilov, S., Mykhailov, S., Skrypka, Y., & Starodub, I. (2022). Dynamics of reproduction of economic systems in the transition to digital economy – in the light of synergetic theory of development*. Mechanism of an Economic Regulation, (3-4(97-98), 7-14. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90520>

69. Melnyk, L., Matsenko, O., Kalinichenko, L., Holub, A., & Sotnyk, I. (2023). Instruments for ensuring the phase transition of economic systems to management based on Industries 3.0, 4.0, 5.0. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99), 34-40. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.06>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91226>

70. Nesterenko V., Dolhosheieva O., Kirilieva A., Voronenko V., Hrytsenko P. «Green» vector of the economic development of the country. Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. C. 82-90.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87533>

71. Nikulina, M., Sotnyk, I., Derykolenko, O., & Starodub, I. (2022). Unemployment in Ukraine's economy: COVID-19, war and digitalization. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 25-32. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.04>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89630>

72. Omelyanenko V., Pidorychev I., Voronenko V., Andrusiak N., Omelianenko O., Fyliuk H., Matkovskiy P., Kosmidailo I. Information & Analytical Support of Innovation Processes Management Efficiency Estimations at the Regional Level. International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. Vol. 22, No. 6. P. 400-407. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89615>

73. Sotnyk I. M., Nahorny M. V., Maslii M. Yu., Nikulina M. P., Yehorov Y. V. Problems of Unemployment in Ukraine Under the COVID-19 Pandemic // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. P. 88-96. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87534>

74. Sotnyk, I. M., Matsenko, O. M., Popov, V. S., Martymianov, A. S. Ensuring the Economic Competitiveness of Small Green Energy Projects // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 28-40. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.03>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84021>

75. Tambovceva, T. T., Melnyk, L. Hr., Dehtyarova, I. B., Nikolaev, S. O. Circular Economy: Tendencies and Development Perspectives // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 2. P. 33-42. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.92.04>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85156>

76. Voronenko V., Horobchenko D. Approaches to the Formation of a Theoretical Model for the Analysis of Environmental and Economic Development. Journal of Environmental Management and Tourism. Craiova: ASERS Publishing, 2018. Vol. 9, Issue Number 5(29). P. 1108-1119. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77227>